
Олена
Юркевич

НАУКА МІРКУВАТИ І СПІЛКУВАТИСЯ ПРАВИЛЬНО У ПРАВОВОМУ ПОЛІ

**Бандурка О.М., Тягло О.В. Юридична логіка:
Підручник для студентів ВНЗ.**

Харків: Золота миля, 2011. — 224 с.

Упродовж останнього десятиліття в наукових колах вищих навчальних закладів обговорюються питання щодо профілізації викладання логіки. Універсальне значення цієї науки для юридичної освіти в науковців і викладачів не викликає сумнівів, завдяки чому в логічних дисциплінах утримується необхідне «ядро» у вигляді традиційного теоретичного матеріалу. З іншого боку, новітні освітянські навчальні проекти мають у планах поширення практично значущої частини дисциплін логічного циклу. Своєю чергою, це вимагає й актуалізації пояснювально-прикладних наукових досліджень, що сприятиме більш чіткому розумінню прикладного значення логіки та подальшій розробці логіко-технологічного інструментарію фахівця-юриста. Унаслідок таких тенденцій крім стандартного курсу логіки з'являються такі навчальні дисципліни, як юридична аргументація, ораторське мистецтво для юристів, критичне мислення, еристика, юридична логіка тощо. Тому гостро постає питання щодо розвитку методичного забезпечення нових навчальних дисциплін логічного циклу, спрямованих на підготовку фахівців у галузі права.

У провідних університетах України підготовлені підручники й посібники з логіки та споріднених академічних дисциплін для юристів — В.Є. Жеребкіна, В.Д. Титова, А.Є. Конверського, І.В. Хоменко, В.В. Навроцького, О.Ю. Щербини, В.І. Ряшка та ін. Особливе місце серед них займають праці О. В. Тягла,

зокрема присвячені відносно новій для вітчизняної освіти дисципліні «Критичне мислення». У них представлений досвід, накопичений О.В. Тяглом під час стажування у відомих своїми досягненнями у викладанні критичного мислення університетах США, а також результати його оригінальної адаптації цих надбань до потреб і традицій нашої освітньої системи¹.

Новим досягненням у цьому загальному напрямку є нещодавно опублікований підручник О.М. Бандурки і О.В. Тягла «Юридична логіка»². За задумом авторів, запропоновано «базовий для майбутнього правника курс логіки з акцентованою критичною складовою» (с. 10). Книга безпосередньо адресована курсантам і студентам вищих навчальних закладів МВС України, але може бути корисною студентам інших нефілософських спеціальностей — майбутнім політикам, управлінцям, журналістам.

Особливості юридичної логіки автори вбачають перш за все у специфіці змістовної складової, коли приклади для унаочнення основних логічних понять і законів беруться з царини теорії та практики юриспруденції. З огляду на надзвичайно багатий зміст науки логіки, який цілком навряд чи в змозі охопити навіть професійний логік, увага приділяється тим знанням і вмінням, які будуть корисні саме правникам. Оскільки підручник адресований конкретній цільовій аудиторії, то юридична логіка подається у «слідчій іпостасі», тобто з урахуванням загальної методології розслідування і розкриття правопорушень. Наведені характеристики відрізняють підхід О.М. Бандурки і О.В. Тягла щодо юридичної логіки від підходу авторів праці «Вступ до сучасної юридичної логіки», за яким юридична логіка мислиться як синтетична прикладна дисципліна, що вирішує правові проблеми методами традиційної і сучасної логіки³. Різні підходи до розуміння юридичної логіки не видаються альтернативними, вони скоріше відкривають різні аспекти співвідношення логічних та юридичних нормативів, яке змінює значення логічної складової.

Оригінальний авторський підхід відбився у структурі матеріалу підручника, складеного з трьох частин: «Основи логіки», «Логічні підстави окремих дій у юридичному процесі» та «Логічні основи юридичної аргументації». Варто наголосити, що більшість вчених, котрі займаються питаннями юридичної логіки, вважають за необхідне включити до матеріалу підручників у якості базового матеріалу вчення про поняття, судження, умовивід як основні форми точного професійного мислення, а також основні закони мислення. З цим не можна не погодитись, бо вивчення професійних особливостей мислення повинно базуватись на хоча б елементарній загальнологічній культурі. У рецензованому підручнику вже в першій

---

¹ Див., зокрема: *Тягло О.В.* Критичне мислення: [навчальний посібник] / О.В. Тягло. — Х.: Вид. група «Основа», 2008. — 189 [3] с. — (Б-ка журн. «Управління школою»; Вип. 1(61)). Ця праця має гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів».

² Підручник має гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як підручник для студентів вищих навчальних закладів».

³ Див.: *Вступ до сучасної юридичної логіки* / За ред. М.І. Панова, В.Д. Титова. — Харків: Ксилон, 2001. — С. 25

частині акцентується увага на неформальній логіці; на різноманітних порушеннях законів логіки та правил визначення й поділу понять; на алетичній та деонтичній модальностях.

Специфіка авторського бачення юридичної логіки з найбільшою ясністю постає у другій та третій частинах підручника. Пізнання, у тому числі й у такій специфічній формі, як розслідування правопорушення, починається з постановки питань — щодо обставин події правопорушення, правопорушників, їх мотивів і т.д. Значна увага до інтеррогативної логіки, що її демонструють автори в такому зв'язку, видається правильною. Знов-таки, вони подають інформацію не тільки про вимоги до логічно правильних запитань, реакцій чи відповідей, а й про типові порушення (зокрема, «упереджене запитання», «чорно-біле запитання», «відповідь запитанням на запитання», «відповідь не по суті питання» тощо). З огляду на необхідність профілізації, безумовно корисним є підрозділ «Особливості постановки питань і відповідей на них у царині юриспруденції» (с. 93).

Не менш важливим у професійній діяльності правника є вміння висувати, розробляти й перевіряти версії правопорушень. При викладенні матеріалу з цієї теми О.М. Бандурка і О.В. Тягло цілком справедливо, на мою думку, вважають, що його природна структура визначається слідуванням гіпотетико-дедуктивному методу пізнання. Реалізація цього методу ґрунтується на різних видах умовиводів, причому дедуктивні, яким традиційні курси логіки приділяють найбільше уваги, тут не є пріоритетними. З цієї причини О.М. Бандурка і О.В. Тягло роблять акцент на недемонстративних умовиводах (неповна індукція, аналогія), типових помилках у їх виконанні.

В основу третьої частини підручника — «Логічні основи юридичної аргументації» — покладена розробка теорії і практики критичного мислення у форматі професійної комунікації правників. Зокрема, подаються основні кроки алгоритму опрацювання аргументованого проблемного послання: його логічний аналіз, розуміння, оцінка та власне критика. Автори вдало використовують відносно нову для вітчизняної навчальної літератури техніку діаграмного представлення аргументів, що дозволяє візуалізувати склад і структуру міркувань, включаючи як явні, так і не артикульовані його складові (с. 160—164)⁴.

Підручник вигідно відрізняється великою кількістю прикладів, що ілюструють теоретичний матеріал. Значення прикладів для логічної освіти юристів розуміється як представлення моделей практичного вирішення професійних проблем інтелектуального характеру. У якості допоміжного матеріалу до основного тексту підручника введено списки додаткової літератури до кожного розділу, а також питання із завданнями для самостійної підготовки, що дає змогу використовувати підручник у самоосвіті, у тому числі у вивченні логіки студентами заочної форми навчання.

Автори застосували досить оригінальне і корисне оформлення тексту, використовуючи легко зрозумілі знаки (стилізоване NB! і т. ін.): це привертає увагу

⁴ Діаграмування аргументу представлено, зокрема, у статті: *Тягло О.* Сила аргументу з незалежними резонами / *О. Тягло* // *Філософська думка.* — 2005. — № 6. — С. 32—39.

читача до дефініцій, важливої інформації, маркує приклади, тобто полегшує і покращує «навігацію у морі» навчального матеріалу.

Сказане не вичерпує змісту підручника О.М. Бандурки та О.В. Тягла, так само, як його видання — актуальної проблеми створення професійно орієнтованих навчальних матеріалів із «загальних» дисциплін. Цей підручник є чи не першим виданим в Україні саме з юридичної логіки, і самою своєю появою закликає до подальшого критично-конструктивного обговорення та вдосконалення викладання майбутнім фахівцям у галузі права «науки міркувати і спілкуватися правильно».